

А. Д. Іванюшава

ЗАБАРАНЯЛЬНА-ПАБУДЖАЛЬНЫЯ ПАРЭМІІ У БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

У артыкуле разглядаюцца парэміі з імператыўнай формай дзеяслова, што займаюць асаблівае месца сярод сродкаў пабуджэння ў беларускай мове і часта ўжываюцца ў паўсядзённым маўленні, але іх семантычныя і стылістычныя асаблівасці застаюцца недастаткова даследаванымі ў беларускім мовазнаўстве на сённяшні дзень.

Мэта даследвання – выявіць семантыка-стылістычныя асаблівасці забараняльна-пабуджальных парэмій у беларускай мове. Аб’ект даследвання – парэміялагічныя адзінкі мадэлі *Не рабі А, (а) рабі Б*. Фактычным матэрыялам для даследвання паслужылі 15 парэміялагічных адзінак, вылучаных метадам суцэльнай выбаркі са зборніка «Прыказкі і прымаўкі» ў 2-х кнігах М. Я. Грынבלата (1976 г.).

Даследаваны матэрыял можна сістэматызаваць наступным чынам:

1. Адрасант і адрасат камунікатыўнага акта. Заўважана, што ў такіх парэміях імпульс каўзацыі сыходзіць ад ананімнага адрасанта, прадстаўленага абагульненым *усе*; выкананне каўзіруемага дзеяння знаходзіцца ў

інтарэсах адрасата – патэнцыяльна-канкрэтнага *ты*. Такім чынам, можна сцвяржаць, што павучанне даецца ў форме інструкцыі: **Не прасі лета доўгага, а малі цёплага; Не ўважай на ўраджай, а жыта сей.**

2. Семантычная спецыфіка. Выяўлена, што спецыфічным для дадзенага тыпу інструкцыі з’яўляецца апазіцыя пазітыўнага і адпаведнага яму негіраванага імператыва: **Не пільнуй кароўку, але пільнуй сваю галоўку, Не бойся ваўка, а бойся агня.** Семантычнае афармленне праграмы дзеянняў залежыць ад значэння сінтаксічнага загаднага ладу: уласна пабуджэнне выражае жаданасць, павіннасць; негіраваны імператывы – нежаданасць, непатрэбнасць. У выніку іх узаемадзеяння ўзнікае значэнне забараняльна-пабуджальнай рэкамендацыі: **Не глядзі пачатка, глядзі канец; Не купі двара, а купі суседа.** Апісаная асаблівасць адлюстроўваецца ў мадэлі двухчленага складанага сказа: **Не лічы кветачкі вясною, а палічы ягадкі восенню; Не мей сто коп, мей сто другаяў.**

3. Стылістычныя асаблівасці. У 13 з 15 парэмій назіраюцца апазіцыі аднаасноўных імператываў з альтэрнатывай ‘пабуджэнне да выканання дзеяння ці яго забарона’: **Не ўгасці мяне піўцом, а ўгасці слаўцом.** Паколькі тэмы абодзвюх частак ідэнтычныя, а супрацьстаўляюцца толькі рэмы, адзначана, што адмаўленне адносіцца да аднаго з актантаў загаднай формы імператыва. Гэта сведчыць аб змяшчэнні адмаўлення і выбары паміж аб’ектамі аднаго і таго ж дзеяння, і на падставе гэтага парэміі падобнай структуры могуць быць аднесены да стылістычнага прыёма акратэза.